

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

Білас Олена Михайлівна

УДК 36:[316.36:316.346.32-053.6](477)(043.3)

**УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО
ПІДТРИМКИ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В УКРАЇНІ**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ
магістерської роботи
за освітньою програмою «Соціальна робота»

Миколаїв–2021

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор наук з державного управління,
професор б. в. з.

ПАЛАГНЮК Юліана Вікторівна

Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор психологічних наук, професор

ЛИСЕНКОВА Ірина Петрівна

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Захист відбудеться 26 лютого 2021 року о 11.00 на засіданні ЕК кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою : 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В Україні в умовах сучасної соціальної та економічної кризи загострюються соціальні проблеми. Особливо вразливою верствою в цій ситуації стає молода сім'я. Молоді родини в Україні зараз знаходяться переважно у складному соціально-економічному становищі. Про нестабільність взаємовідносин молодих родин в Україні свідчить збільшення кількості розлучень серед молодих сімей, демографічний спад, зниження народжуваності та орієнтації молоді на створення малодітних сімей.

З метою врегулювання стабільного функціонування молодих сімей державою було створено широку нормативно-правову базу, розгалужену мережу систему закладів соціального обслуговування, впроваджено різні соціальні програми. Державна соціальна політика щодо підтримки молодого сім'ї в Україні постійно змінюється та вдосконалюється. Так, у 2019 році було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям», у 2020 змінено і уточнено Постанову Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка». Крім того, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» у 2019 році із змінами у 2020 році було введено інноваційну соціальну послугу молодим сім'ям «муніципальна няня». Водночас існує необхідність в оцінці інноваційних напрямів державної соціальної політики щодо підтримки молодих сімей задля їх оптимізації згідно потребам і викликам часу.

Проблеми розвитку й існування сучасної сім'ї розглядають сучасні українські вчені. Так, специфіку та основні зміни й тенденції в сфері української сім'ї аналізували такі сучасні дослідники як: Л. Амджадін, Є. Білоножко, А. Буковинський, С. Оксамитна, К. Качур, Л. Слюсар та інші вчені. Зокрема, визначення функцій сім'ї в сучасному суспільстві досліджують І. Сушицька, К. Гайдукевич, Н. Агаєва; кризу сім'ї та шляхи її подолання вивчає Л. Слюсар; шлюбно-сімейні відносини в сучасному суспільстві є предметом досліджень Е. Лібанової, І. Сушицької, Є. Білоножко; проблеми функціонування сім'ї її трансформацій досліджували: Л. Амджадін, А. Буковинський, К. Качур, О. Протас. Демографічні аспекти існування сім'ї, зокрема демографічну кризу вивчають: А. Сушко, С. Горбань, О. Палієнко; соціальна підтримка сім'ї є центральною темою напрацювань А. Авчухової, О. Кочемировської, О. Овдін. Більш того, сімейну політику досліджували К. Арабаджи, В. Дерєга, С. Ничипоренко, С. Сітнік та інші вчені.

Отже, проаналізувавши наукову літературу, ми дійшли до висновку, що на сьогодні українські науковці аналізують проблеми статусно-рольових функцій сім'ї, тих змін, котрих вона зазнала протягом незалежності України. Однак на сьогодні проблема функціонування молодого сім'ї в Україні, зокрема державної соціальної політики щодо підтримки молодого сім'ї не отримала повного висвітлення. Вищезазначеним пояснюється актуальність

дослідження державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні, що й обумовило нами вибір даної теми роботи.

Метою роботи є удосконалення напрямів державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні на основі проведеного дослідження.

Виходячи з названої мети, **завдання** дослідження полягають у наступному:

- визначити сутність і зміст державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї;
- проаналізувати зарубіжний досвід державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї;
- охарактеризувати сучасний стан державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні;
- проаналізувати стан державної соціальної політики щодо виплат молодим сім'ям та розробити пропозиції щодо її удосконалення на прикладі соціальної послуги «муніципальна няня».

Об'єктом дослідження є державна соціальна політика щодо підтримки молоді сім'ї в Україні.

Предмет дослідження – удосконалення державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні.

Методи дослідження базуються на використанні загальнонаукових та специфічних методів. Системний метод був важливим при аналізі державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні та інших державах. За допомогою функціонального методу було досліджено основні практики здійснення політики підтримки сім'ї в зарубіжних країнах. Метод аналізу нормативно-правових документів допоміг розглянути напрями підтримки молоді сім'ї України в контексті реалізації державної соціальної політики. Також використовувалися методи анкетування та інтерв'ю.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уточнено поняття «молода сім'я», що доповнює попередні дослідження даної категорії; надані рекомендації щодо удосконалення державної соціальної політики України щодо підтримки молоді сім'ї на основі проведеного дослідження з надання соціальної послуги «муніципальна няня».

Теоретичне значення Теоретичне значення роботи полягає у систематизації наукових положень з проблеми, сформованих вітчизняними та зарубіжними аналітиками, змісті і сутності поняття «молода сім'я», виявленні основних проблем сучасних молодих сімей та напрямів державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні, характеристиці напрямів підтримки молоді сім'ї в контексті реалізації державної соціальної політики України; характеристиці стану державної соціальної політики щодо виплат молодим сім'ям та шляхів її удосконалення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання результатів проведеного аналізу для визначення участі держави щодо підтримки молоді сім'ї, зокрема через систему соціальних послуг і виплат, та вдосконаленні соціальної роботи в цьому напрямі. Так,

результати дослідження можуть використовуватися у практичній роботі соціальними працівниками соціальних служб, а також в процесі професійно-практичної підготовки майбутніх соціальних працівників при вивченні таких дисциплін: «Соціальні послуги», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Соціальна робота з сім'ями».

Окремі рекомендації магістерської роботи щодо удосконалення державної соціальної політики України для підтримки молодого сім'ї на основі проведеного дослідження, у першу чергу, з надання соціальної послуги «муніципальна няня», було застосовано в роботі Управління соціальних виплат компенсацій Інгульського району Департаменту праці та соціального захисту населення Миколаївської міської ради (довідка про впровадження № 457/09.02 - 10 від 15.02.2021).

Експериментальна база. Дослідження магістерської роботи проводилося на базі Управління соціальних виплат і компенсацій Інгульського району м. Миколаєва. Загальна кількість респондентів, які брали участь у дослідженні – 80 осіб.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на: XIV міжнародній науковій конференції «Ольвійський форум – 2020: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» (м. Миколаїв, 4 червня 2020 р.); XXIII всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань» (м. Миколаїв, 20 листопада 2020 р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи представлено у 2 публікаціях автора:

1. Білас О. М. Соціальні виплати та компенсації як підтримка державної громадянської активності молоді // Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: XIV Міжнар. наук. конфер. м. Миколаїв: програма та тези : II Міжнар. наук.-практ. конфер. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадського суспільства як чинник соціальної безпеки України» Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020 – С. 73–76.

2. Білас О. М. Е-звернення громадян в Україні як електронна послуга // Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний національний та регіональний аспекти : XXIII Всеукр. наук. практ. програма та тези доп.: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених: «Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань». Миколаїв, 20 листоп. 2020 р.,

ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, С. 103–106.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, які складаються з двох підрозділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури із 128 найменувань та 4 додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 134 сторінки, з них 100 – основного тексту.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, показано теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі **«Теоретичні засади дослідження соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні»** було проаналізовано, державну соціальну політику щодо підтримки молоді сім'ї як об'єкт наукового дослідження. Розглянута трансформація сім'ї в Україні, а саме її типи, функції й ті зміни, котрі відбулися в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Виявлено, що найбільших змін зазнала репродуктивна функція, яка на сьогодні виконується сім'ями неефективно. Причини цього явища наступні: від матеріально-економічних труднощів молоді сім'ї (відсутність власного житла, недостатня кількість дитячих дошкільних закладів, низькі допомоги матерям, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною) до медичних проблем (безпліддя та інші захворювання). Статистичні дані свідчать, що за останні п'ять років народжуваність в Україні скоротилася на 40%. У науковій літературі фігурує поняття «криза сім'ї». Криза інституту сім'ї виявилася у наступному: рівень розлучень став надзвичайно високим, поширилась неповна сім'я, знизився рівень народжуваності дітей, з'являються нові форми сімейних відносин.

Головною метою державної соціальної політики щодо молоді сім'ї є: організація відповідних умов для створення, збереження, розвитку благополуччя молоді сім'ї в якості суб'єкта соціальної структури українського суспільства. Основними напрямками соціальної політики по відношенню до молоді сім'ї є: формування активної життєвої позиції; сприяння соціальній адаптації та конкурентоспроможності молоді; організація здорового способу життя молодих людей; зміцнення інституту молоді сім'ї. Закон України «Про сприяння соціального становленню та розвитку молоді в Україні» визначає, що молода сім'я – подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років. Період створення молоді сім'ї – це особливий етап в життєдіяльності інституту шлюбу. Саме в період перших трьох років подружнього життя відбувається основна адаптація до нових умов життєдіяльності, подружжя переживає кризу трьох років. Після цього

періоду сімейні відносини або стають стійкішими, а молода більш зрілою та досвідченою, або розлучаються. Саме до такого віку активно відбувається створення сімей, народження дітей, більшість сімей в такому віці потребує свого власного житла та, загалом, підтримки держави.

Проаналізовано зарубіжний досвід державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї. Варто зазначити, що головними практиками сімейної політики країн Європи та США є наступні: розширення мережі дитячих дошкільних установ, догляд за дітьми в денний час, фінансова підтримка сімей з дітьми, послуги по догляду за хворою дитиною для працюючих батьків, створення центрів сімейного виховання і консультації.

Охарактеризована соціальна політика підтримки молоді сім'ї таких країн Європи як: Франція, Німеччина, Швеція, Велика Британія, а також Сполучених Штатів Америки.

Характерними рисами французької системи соціального захисту є: розгалужена система професійно-галузевих схем соціального страхування; розвинена система сімейних виплат, яка стала результатом тривалої еволюції; вагома роль додаткових систем соціального захисту, у галузі пенсійного й медичного страхування.

Політика підтримки сім'ї в Німеччині спирається на традиційну модель одного годувальника. Аналізуючи формування систем соціального захисту Німеччини, з'ясовано, що заходи інституту допомоги сім'ям (особам), молоді, дітям здійснюють у Німеччині державні й громадські організації, які тісно співпрацюють на основі принципу субсидіарності.

Соціальні допомоги сім'ям з дітьми у Швеції, спрямовані на досягнення двох основних цілей політики – підвищення добробуту дітей і їхнього пізнавального й соціального розвитку та надання можливості жінкам поєднувати роботу із сімейним життям. Важливим інструментом політики підтримки сім'ї у Швеції є опіка за дітьми. Вона надається як державою, так і приватними й громадськими організаціями.

Сукупність інструментів політики підтримки сім'ї у Великій Британії має на меті надання такої підтримки сімей з дітьми з боку держави, щоб діти були забезпечені мінімальним рівнем добробуту. Крім допомоги, яка надається всім дітям незалежно від доходу батьків та їхнього статусу на ринку праці, уряд запровадив допомогу розлученим батькам із дітьми та допомогу самотнім батькам із дітьми. Держава пропонує допомогу при народженні дитини, декретну відпустку. Проте жінка може взяти як декретну допомогу від роботодавця, так і державну декретну допомогу.

У Сполучених Штатах Америки основною програмою надання соціальної допомоги сім'ям з дітьми виступає Тимчасова допомога нужденним сім'ям. Грошові допомоги для багатодітних сімей відсутні в США. В країні встановлено лише гарантії для багатодітних сімей. У США немає гарантованої оплачуваної відпустки по догляду за дитиною і декретної відпустки для працівників.

Таким чином, є країни, де політика підтримки сім'ї відіграє головну роль, а є – де другорядну, поєднану з іншим видом політики, наприклад

політикою зайнятості (Швеція) або з політикою, спрямованою на підвищення рівня добробуту (як у Великій Британії). Отже, комбінація різних видів політики та заходів, спрямованих на досягнення кінцевої мети, може сприяти уповільненню процесу зниження рівня народжуваності, сприяючи розвитку сім'ї як основного джерела відтворення населення.

У другому розділі **«Сучасний стан державної соціальної політики, щодо підтримки молоді сім'ї»** була охарактеризована демографічна ситуація в Україні, вказані ознаки демографічної кризи і причини низької народжуваності сучасних молодих сімей, а саме: відсутність житла, соціального захисту з боку держави, невелика заробітна плата, небажання приватних структур утримувати у себе на роботі вагітних та жінок з маленькими дітьми, хоча це й заборонено законом. Як наслідок, молоді сім'ї мають не більше 1–2-х дітей, а для відтворення населення сім'я має виховувати 2–3 дитини.

Зазначено, що система соціальної допомоги в Україні побудована за двома принципами категорійності та адресності. Протягом останніх років категорійні види допомоги поступово почали замінюватися на адресні допомоги. Адресність – це надання соціальної допомоги найбільш нужденним громадянам або сім'ям з урахуванням матеріального стану та середньомісячного сукупного доходу, що підтверджується відповідними документами і перевіряється у ході обстеження матеріального стану осіб, у тому числі їх доходів. Доведена перевага адресної допомоги, вказано, що використання принципу адресності в теорії дозволяє досягти значного ефекту, але на практиці оскільки принцип адресності не дотримується, ефект виявляється незначним.

На сьогодні головним заходом демографічного впливу на підвищення народжуваності в країні залишаються державні виплати при народженні дитини. У галузі державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї першочергового значення набуває розбудова системи державної соціальної підтримки, яка має такі складові: соціальні виплати, соціальні пільги, соціальні послуги.

На нашу думку, модернізація механізмів державної соціальної політики підтримки молоді сім'ї може бути забезпечена: визначенням стратегії соціального захисту молодих сімей в Україні; визнанням молоді сім'ї головною ланкою у сфері здійснення державної соціальної політики; кодифікацією законодавства щодо соціального права та, зокрема, соціального захисту; підвищенням адресності надання державної соціальної допомоги (грошової та у вигляді послуг) з урахуванням рівня доходів та реальних потреб осіб і сімей; реформуванням системи соціальних послуг, підвищенням їх доступності та наближенням до потреб споживачів.

В Україні було зроблено великий внесок у формування та реалізацію державної політики щодо молодих сімей. Фундаментом цього став Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993), який визначає загальні засади створення організаційних,

соціально-економічних, політико-правових умов розвитку молодих громадян, основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні.

З метою підвищення соціально-економічного захисту студентської сім'ї та реалізації правових засад державної молодіжної політики в Україні прийнято Указ Президента України «Про соціально-економічну підтримку становлення та розвитку студентської сім'ї» (2000) та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо підтримки становлення та розвитку студентської сім'ї» (2001). Відповідно до Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1992) сьогодні призначається державна допомога сім'ям з дітьми, зокрема: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; одноразова допомога при народженні дитини; допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку; допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей одиноким матерям; допомога малозабезпеченим сім'ям з дітьми.

Розглянута динаміка зростання державної допомоги при народженні дитини за 2005–2014 рр. Зауважено, що підвищення допомоги у 2005 р. дозволило досягти зростання народжуваності у 2006 р. Нове суттєве підвищення у 2008 р. призвело до рекордної кількості немовлят у 2009 р., але ці демографічні зрушення були спорадичними. На сьогодні держава ототожнює соціальну допомогу сім'ям із дітьми з підтримкою непрацевдатних груп населення. Однак сім'ї потребують не утримання, а створення умов для ефективної реалізації своїх функцій і поєднання професійних та сімейних обов'язків. Сучасні організаційно-правові механізми державного управління у сфері підтримки сім'ї повинні переорієнтовуватися з політики виживання (спрямованої переважно на сім'ї, які перебувають у важкій життєвій ситуації, у зоні соціального ризику, і є потреба у втручанні з боку держави) на розвиток державної політики родинного благополуччя, економічної стійкості сімей, забезпечення їм сучасних стандартів якості та рівня життя.

Отже, розвиток інституту сім'ї в сучасних умовах та відповідна державна стратегія вимагають наукового аналізу і нормативно-правового забезпечення в Україні. Пріоритети державної соціальної політики щодо сім'ї, закріплені в законодавчих актах, програмах, концепціях, спрямовані на розбудову соціальної держави в Україні. Водночас наявні серйозні невирішені соціальні проблеми. Держава має бути зацікавлена у активно діючій молодій сім'ї, яка здатна виробляти і здійснювати власну життєву стратегію, забезпечувати не тільки власне виживання, а й розвиток.

У третьому розділі **«Шляхи удосконалення державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні»** зазначено, що головну роль у процесі формування та реалізації соціальної політики повинна відігравати держава, яка розробляє законодавчі акти у сфері функціонування соціальної сфери. Саме в процесі реалізації державними органами своїх функцій відбувається регулювання економіки та соціальної сфери, акумулюються і розподіляються фінансові кошти на цілі соціальної політики,

створюються організації з надання соціальних послуг та координується їх діяльність. Безумовно, забезпеченням реалізації функцій соціальної політики займається Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики). На сьогодні постає потреба у формуванні державної сімейної політики, змістом якої є підтримка престижу сім'ї. Слід проводити роботу за такими напрямками: формування у суспільстві пріоритету сімейних цінностей; підготовка дітей та молоді до створення сім'ї; профілактика сімейного неблагополуччя; надання допомоги батькам, які виховують дітей; соціальна підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, орієнтовану на профілактику сімейного неблагополуччя; – теперішня державна система підтримки сім'ї формує споживацьке ставлення батьків до державної допомоги, не сприяє розвитку їх відповідальності.

Протягом 2018–2020 років соціальне законодавство щодо підтримки молоді сім'ї в Україні було суттєво вдосконалено. Зокрема особливу увагу приділено підтримці сім'ї з новонародженими дітьми, а саме: у 2018 р. запроваджено надання кожній породіллі «пакунка малюка», що поєднує у собі предмети першої необхідності для догляду за дитиною з перших днів життя. З 2019 року в Україні стартував ще один інноваційний вид соціальної допомоги – «муніципальна няня». Це додаткова грошова допомога від уряду молодим сім'ям. Безповоротну допомогу прив'язано до прожиткового мінімуму для дітей. Це додатково до щомісячних виплат на дитину, які жінка отримує до набуття дитиною трирічного віку незалежно від умов. Цю компенсацію оплачують управління соціального захисту населення наприкінці кожного місяця й автоматично переглядають щороку відповідно до прожиткового мінімуму на дітей віком до шести років, установленого станом на 1 січня відповідного року. Згідно постанови Кабінету Міністрів України №68 від 30 січня 2019 р. (зі змінами): право на відшкодування послуги муніципальної няні мають батьки дитини, за умови зайнятості кожного з них, за винятком тих, хто доглядає за дитиною з інвалідністю чи за дитиною хворою на тяжкі захворювання, а також, коли один або обидва батьки не зайняті, але є особами з інвалідністю I або II групи, що підтверджено медичним висновком (для дітей з інвалідністю), довідкою МСЕК (для осіб з інвалідністю I чи II групи) чи довідкою ЛКК (для тяжко хворих дітей) – муніципальна няня – фізична особа-підприємець може доглядати одночасно не більше, ніж за трьома дітьми; – муніципальна няня – юридична особа-підприємець може доглядати одночасно не більше, ніж за десятьма дітьми з різних сімей (до цього послуга надавалася незалежно від того працює мама чи перебуває в декретній відпустці).

В січні 2020 року затверджено порядок надання комплексної послуги «Е-Малютко». З 1 липня 2020 р. змінено алгоритм розрахунку та призначення допомоги на дітей одиноким матерям, державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям.

В липні 2020 року в Управлінні соціальних виплат і компенсацій Інгульського району м. Миколаєва нами було проведено дослідження щодо результатів впровадження нової соціальної послуги «муніципальна няня».

Мета дослідження – проаналізувати молоді сім'ї з дітьми та виявити рівень задоволені/незадоволеності молодих сімей новою соціальною послугою «муніципальна няня», отримати результати, які можуть використовуватися в подальшій роботі з надавачами соціальних послуг. В опитуванні взяло участь 80 респондентів, а саме батьки, які виховують дітей до трьох років. Отримані дані свідчать про те, що більшість сімей мають одну дитину, що підтвердило факт, що в Україні загалом переважають малодітні сім'ї, 35% – це сім'ї з двома дітьми, лише 3,75% – це багатодітні сім'ї. Скористалися послугою ті мами, які нещодавно народили дитину (65%). Більшість 48,75% опитаних респондентів потребують послуг «муніципальної няні» лише декілька годин на тиждень. Розподіл за віком показав, що більше половини опитаних мам віком від 25 до 35 років. Важливим для нашого дослідження було отримати відповіді на запитання: «Наскільки Ви задоволені послугою «муніципальна няня»? (Рис.3.1)

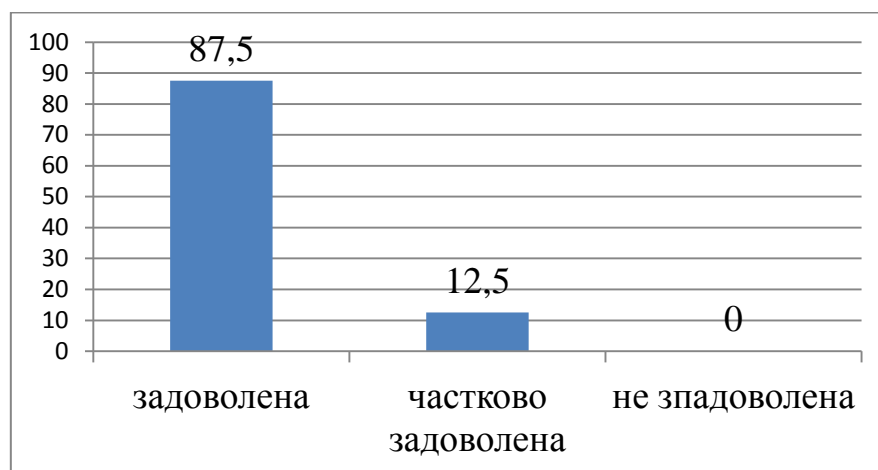

Рис. 3.1. Рівень задоволеності респондентів соціальною послугою «муніципальна няня», у %

В ході бесіди мами висловлювали своє незадоволення незначним розміром відшкодування, процедурами й складністю оформлення послуги та щомісячним підтвердженням виплат за послуги «муніципальної няні», але 87,5% респондентів-мам задоволені, тобто переважна більшість. Крім того, більшість опитаних мам зацікавлені в новій соціальній послугі «муніципальна няня».

Отже, ми провели дослідження щодо надання нової соціальної послуги «муніципальна няня», що спрямована на підвищення рівня захищеності молодих сімей. За допомогою методу анкетування ми проаналізувати молоді сім'ї з дітьми та виявили, що із 80 респондентів молодих сімей 87,5% респондентів-мам задоволені новою соціальною послугою «муніципальна няня», тобто переважна більшість.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки і узагальнення.

1. Державну соціальну політику слід розглядати як багаторівневу і багатофункціональну систему, яка потребує модернізації в умовах сучасних викликів. Показано, що починати треба зі створення нової концепції соціальної політики, яка б органічно поєднувала в собі вітчизняні традиції й позитивний досвід зарубіжних країн, які зарекомендували себе як країни соціальні, у першу чергу європейських країн.

На сьогодні більшість дослідників при визначенні поняття «молода сім'я» відштовхуються від таких критеріїв, як-то: вік подружжя, тривалість сімейних взаємовідносин, наявність дитини, психологічних, фізичних та репродуктивних характеристик подружньої пари. У результаті роботи уточнили визначення поняття «молода сім'я» – це сім'я, від офіційної реєстрації відносин до трьох років спільного життя, за умови, якщо вік подружжя не перевищує 35 років. Так, як саме після періоду перших трьох років спільного проживання сім'я проходить основні адаптаційні моменти, долає кризу трьох років, і, як наслідок, подружжя стає більш зрілим та стабільнішим. До 35 років молоді люди вже набувають певного соціального статусу, працевлаштовуються, повністю формуються психологічно та фізіологічно.

2. Зазначено, що у формуванні соціальної політики щодо підтримки молодих сімей в Україні слід застосовувати закордонний досвід. Було проаналізовано соціальні політики країн Франції, Німеччини, Великої Британії, Швеції та США. Встановлено, що майже всіх цих країнах у формуванні соціальної політики щодо молоді активну участь приймають як державні молодіжні, так і громадські організації. В Україні також діють такі організації, проте їх діяльність не така ефективна. Важливим є створення таких умов, за яких молодь залучалась до таких організацій та сама брала активну участь в облаштуванні свого життя.

Зазначимо, що досвід цих країн свідчить про те, що соціальна сфера є одним із пріоритетних напрямів державної політики, важливим проявом якої виступає надання сім'ям (особам) ряду соціальних послуг. Для формування та реалізації дієвих механізмів державної соціальної політики в Україні, спрямованої на дієву підтримку молодої сім'ї, необхідно врахувати позитивні практики європейських країн, передусім ефективне поєднання універсальних та адресних видів соціальних виплат сім'ям, запровадження фінансової підтримки найменш захищених категорій сімей з дітьми до їхнього повноліття, що сприятиме усуненню матеріальної нерівності між різними категоріями сімей.

3. Відзначено, що зараз процеси формування та життєдіяльності молодої сім'ї реалізується в рамках двох напрямів державної політики – сімейної та молодіжної. При цьому обидва ці напрями не приділяють достатньої уваги проблемам молодої сім'ї, а програми роботи з молоддю, що формують у них цінності сімейного способу життя, практично відсутні. Так, основними напрямками сучасної державної сімейної політики є правове

забезпечення та економічна підтримка сім'ї, створення умов для поєднання сімейних і виробничих функцій, забезпечення здоров'я та соціальне обслуговування сім'ї, підтримка сімей, що опинилися в складних умовах.

Водночас сімейна політика в нашій країні також недостатньо торкається молодих сімей і практично не займається молоддю, яка є об'єктом діяльності самостійного напрямку соціальної політики – молодіжної політики. Молодіжна політика в нашій країні не приділяє достатньої уваги молодим сім'ям, обмежуючись лише деякими проблемами.

На сьогодні велике значення мають розробка та реалізація політики стосовно планування й функціонування саме молоді сім'ї. Виходячи з цього, доцільним є виділення молодіжної сімейної політики в окремий напрям.

4. Державі необхідно робити акценти не на кількісних, а на якісних параметрах демографічного відтворення населення. Потрібно сконцентрувати зусилля на вирішенні наступних завдань: економічному забезпеченні відтворення населення, належному соціальному захисту сімей з дітьми та поліпшенні екологічної ситуації, популяризації здорового способу життя, забезпеченні доступності якісної медичної допомоги та освіти, що, зрештою, стане вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення і підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

На сьогодні держава виконує роль утримувача, ототожнюючи соціальну допомогу сім'ям із дітьми із підтримкою непрацездатних груп населення. Однак сім'ї потребують не утримання, а створення умов для ефективної реалізації своїх функцій і поєднання професійних та сімейних обов'язків, зокрема наявності та доступності закладів дошкільної освіти, денного перебування дітей, гуртків тощо. Позитивний ефект виплат досягається тоді, коли є мережа закладів виховання дітей до трьох років та інша інфраструктура, що розвантажує батьків (матерів), дозволяючи їм працювати.

Необхідний розвиток системи послуг по догляду за дітьми дошкільного віку, забезпечення їх максимальної доступності для усіх категорій сімей, що сприятиме поверненню працездатних членів сімей з дітьми на ринок праці; забезпечення сприятливих умов для поєднання професійної зайнятості та материнства і батьківства; розширення можливостей чоловіків для виконання сімейних, передусім батьківських обов'язків, шляхом надання права на відпустку при народженні дитини та по її догляду одночасно з материнською, що сприяє підвищенню громадянського престижу батьківства; орієнтація на забезпечення благополуччя і гідного майбутнього уже народжених дітей, а не на просте стимулювання кількісного зростання народжень; усвідомлення необхідності інвестування у молоде покоління, котре є однією з основних передумов економічного зростання держави.

Таким чином, зважаючи на вищезазначене пропонуємо такі шляхи удосконалення державної соціальної політики:

– активізувати заходи державної підтримки сімей з дітьми, зокрема: продовжувати збільшення виплачуваної допомоги при народженні

дитини; стимулювати багатодітність заходами податкової (зменшення податку на доходи фізичних осіб залежно від кількості дітей) та кредитної (пільгові умови надання та часткове погашення житлових кредитів за рахунок бюджетних коштів при народженні другої та наступних дітей) політики;

- розробити нематеріальні заходи стимулювання багатодітності (наприклад, скорочення віку виходу на пенсію для одного з батьків залежно від кількості дітей, надання державних кредитів для отримання вищої освіти дітям, які мають братів чи сестер тощо);

- створити сприятливі умови для поєднання професійної зайнятості та материнства і батьківства, у т. ч.: розширити й удосконалити ринок послуг по догляду за дітьми (зробити доступнішими й дешевшими ясла і садочки, запровадити організацію по догляду за дітьми вдома), встановити їхню часткову компенсацію за рахунок державних коштів залежно від кількості дітей у сім'ї;

- посилити правовий захист материнства, передовсім у приватному секторі виробництва. Йдеться, зокрема, про гарантії повернення жінки на роботу після відпустки по догляду за дитиною, підвищення відповідальності роботодавця за порушення її прав, а також контроль за їх дотриманням;

- законодавчо зобов'язати та стимулювати економічними методами (податкові пільги, зокрема, пільги з орендної плати тощо) запровадження роботодавцями гнучких форм зайнятості, які забезпечували б батькам можливість поєднання виконання сімейних і професійних функцій;

- розробити та запровадити механізми забезпечення житлом сімей з дітьми, а саме: розвивати іпотечні механізми; здійснювати державні інтервенції на ринку житла, активізувати житлове будівництво за кошти державного бюджету з метою забезпечення молодих сімей доступним першим житлом; встановити компенсацію частини житлового кредиту (відсоткової ставки) залежно від кількості дітей у сім'ї;

- удосконалювати систему охорони здоров'я з метою забезпечення населення якісними й доступними медичними послугами, пропагувати і забезпечувати умови для здорового способу життя, поліпшити надання медичної допомоги жінкам фертильного віку, вагітним і жінкам з дітьми.

Крім того, у результаті проведеного нами експериментального дослідження в Управлінні соціальних виплат і компенсацій Інгульського району м. Миколаєва), прийшли до висновку, що з метою посилення ефективності системи соціальної допомоги необхідно запровадження наступних дій:

- внести зміни у виплати допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях. Зокрема, пропонуємо збільшити вік дитини до 10 років;

- сформувати єдину базу даних та реєстр отримувачів всіх видів соціальної допомоги;

- формуванню єдиної бази даних фізичних осіб підприємців, які надають послуги «муніципальної няні», що допоможе запобігти зловживанню зі сторони надавачів послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ :

1. Білас О. М. Соціальні виплати та компенсації як підтримка державної громадянської активності молоді // Ольвійський форум – 2020 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: XIV Міжнар. наук. конфер. м. Миколаїв: програма та тези : II Міжнар. наук.-практ. конфер. 4 червня 2020 р., «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадського суспільства як чинник соціальної безпеки України» Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020 – С. 73–76.
2. Білас О. М. Е-звернення громадян в Україні як електронна послуга // Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний національний та регіональний аспекти : XXIII Всеукр. наук. практ. програма та тези доп.: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених: «Сучасний науково-педагогічний дискурс окреслення і вирішення соціальних питань». Миколаїв, 20 листоп. 2020 р., ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, С. 103–106.

АНОТАЦІЯ

Білас О. М. Удосконалення державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття академічного ступеня магістра за спеціальністю – 231 Соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2021.

Магістерська робота присвячена дослідженню державної соціальної політики щодо підтримки молоді сім'ї в Україні. У роботі уточнено поняття «молода сім'я». Виявлені основні проблеми сучасних молодих сімей. Охарактеризовано напрями підтримки молоді сім'ї в контексті реалізації державної соціальної політики України.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що оптимальними шляхами з удосконалення державної соціальної політики щодо виплат молодим сім'ям (на прикладі соціальної послуги «муніципальна няня») є: внести зміни у виплати допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях. Зокрема, пропонуємо збільшити вік дитини до 10 років; сформувати єдину базу даних та реєстр отримувачів всіх видів соціальної допомоги; сформувати єдину базу даних фізичних осіб підприємців, які надають послуги «муніципальної няні», що допоможе запобігти зловживанню зі сторони надавачів послуг.

Ключові слова: державна соціальна політика, демографічна криза, молода сім'я, соціальні виплати, соціальні послуги.

SUMMARY

Bilas E. M. Improving the state social policy to support young families in Ukraine. – Manuscript.

Master's work in obtaining the academic degree of a master in specialty – 231 social work. – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, 2021.

The master's work is devoted to the study of improving state social policy to support young families in Ukraine. The concept of «young family» has been clarified in the work. The main problems of the modern existence of young families are revealed. The directions of support for young families in the context of the implementation of the state social policy of Ukraine are characterized.

As a result of the study, we came to the conclusion that the best ways to improve the state social policy in relation to payments to young families (for example, the social service «municipal nanny») are: to make changes in the payment of benefits for children brought up in large families. We suggest increasing the child's age to 10 years; to form a unified database and register of recipients of all types of social assistance; to form a unified database of individual entrepreneurs who provide services of "municipal nanny", which will help preventing abuse by recipients of services.

Key words: state social policy, demographic crisis, young family, social payments, social services.